

Boeckx

Op 15 december jl. was ik in Antwerpen voor het afscheid van Theo Boeckx als directeur van de bibliotheek van de UFSIA (Universitaire Faculteiten Sint Ignatius Antwerpen, sinds kort onderdeel van de Universiteit Antwerpen). Tegelijk met hem namen ook hoofdbibliothecaris Ludo Simons en hoofdcatalograaf Louis Van Dijck afscheid.

De naam Boeckx doet ons ouderwets aan, net als veel andere Vlaamse namen: Caeyers, Vandemeulebroecke, Ickx, enzovoorts. Dergelijke namen roepen onmiddellijk een Vlaamse of tenminste Zuid-Nederlandse associatie op. Vaak is dat terecht. En daar is nog een logische verklaring voor ook! Het heeft namelijk alles te maken met het tijdstip waarop de verschillende gebieden tijdens de 'Franse Tijd' bij Frankrijk ingelijfd werden. De Oostenrijkse Nederlanden (zeg maar België), Limburg, een deel van Noord-Brabant en Zeeuws-Vlaanderen werden al in 1795 ingelijfd. De Noordelijke Nederlanden pas in 1810, toen het Koninkrijk Holland deel werd van het Franse keizerrijk. In het gehele Franse rijk werd de burgerlijke stand ingevoerd. In de eerstgenoemde gebieden in of kort na 1796, in het noorden pas in 1811.

Ogenschijnlijk heeft dit alles weinig te maken met de spelling van familienamen. Toch is dit wel degelijk het geval. Het bewind van de Bataafse Republiek (1795-1806) vond namelijk een eenheidsspelling van de Nederduitse taal (zoals het Nederlands toen genoemd werd) wenselijk. Daarvoor was van vaste regelgeving geen sprake.

Met het opstellen van deze standaardspelling werd de Leidse hoogleraar Matthys Siegenbeek (1774-1854) belast. Op 18 december 1804 stelde het 'Staats-Bewind der Bataafsche Republiek' zijn *Verhandeling over de Nederduitse Spelling ter bevordering van eenparigheid in dezelve* vast. De overheid zou deze spelling zelf gaan toepassen en hij zou in het onderwijs worden ingevoerd. Voor Siegenbeek was hiermee de klus niet geklaard. In 1805 (nu 200 jaar geleden dus) verscheen van zijn hand het *Woordenboek voor de Nederduitse spelling* (zeg maar het eerste 'Groene Boekje'). Eveneens in 1805 verscheen nog een verkorte versie (*Kort Begrip*) van de *Verhandeling*.

Belangrijke uitgangspunten voor Siegenbeeks spelling waren: 'Schrijf, zoo gij spreekt' en 'Rigt u in het schrijven naar de zuiverste en meest beschaafde uitspraak'. Over dat laatste schrijft hij in *Kort Begrip*: 'Deze uitspraak is gemeenlijk gevormd naar die, welke heerscht in het gewest, alwaar de wetenschappen het meest en algemeenst beoefend worden, en, ten opzichte van den Nederduitse taal bepaaldelijk naar die, welke in Holland, het aanzienlijkst en beschaafdst gedeelte der Republiek, aan de geoefende volksklasse eigen is, en uit dien hoofde ten grondslag der Nederduitse Spelling werd aangenomen.' Het werd een echt Hollandse spelling dus.

Belangrijke standaardiseringen waren het overal toepassen van de *ij*, behalve in uitheemse woorden, waar de *y* gebruikt kon blijven worden. Het gebruik van dubbele klinkers als *aa* in plaats van *ae* of *oo* in plaats van *oi*. En verder inderdaad: schrijf zo je spreekt, dus 'gelijke' in plaats van 'ghelyke' en dergelijke.

Dit alles heeft dus ook z'n invloed gehad op de spelling van achternamen zoals die bij de invoering van de burgerlijke stand werden ingeschreven. In het zuiden dus vóór en in het noorden ná de invoering van de 'spelling Siegenbeek'. In België wordt er daarnaast anders omgegaan met voorvoegsels als 'van' en 'van de' in familienamen. Deze maken daar een integraal deel uit van de familienaam. Ze worden daarom, anders dan in Nederland, met een hoofdletter geschreven en er wordt op gealfabetiseerd (in telefoonboeken, maar ook in archieven). Vaak ook worden ze aan de hoofdnaam vast geschreven, iets dat in Nederland zelden voorkomt.

Soms maakten al deze verschillen tussen noord en zuid niets uit. Je kunt zowel in het zuiden als in het noorden Simons heten, maar Boeckx is een zuidelijke naam, terwijl deze (zeldzaam) in Noord-Nederland voorkomt als Boeks. En zo kan een hoofdcatalograaf in Vlaanderen Louis Van Dijck heten en een pianist in Nederland Louis van Dijk.

Matthys Siegenbeek (Regionaal Archief Leiden, Familiearchief (Siegenbeek) Van Heukelom, inv.nr. 1069)

Bert Lever

Bert Lever is directeur van het Centraal Bureau voor Genealogie

